

modum procedendi in omnibus scientiis. Modus autem proprius singularum scientiarum in scientiis singulis circa principium tradi debet (1).

Non ergo quia facilius est, nam non caret difficultate, sed quia necessarium est, Logicæ studium cæterarum studio præmittatur, oportet (2).

succedit Mathe-
sis et Physica,

Mathesis porro ante naturalem Philosophiam ascendenda est (loquor de elementari Mathesi), et quia mathematica manifestiora sunt et faciliora (3), quam physica, quæ experientiam, atque adeo maturius iudicium, requirunt; et quia non raro experimentalis Physica in suis demonstrationibus utitur mathematicis principiis.

et Moralis:

Succedit post Physicam Moralis, quia multo incertior est magisque ardua experientia in iis, quæ ad vitæ disciplinam et regendas moderandasque hominum voluntates pertinent, quam in Physicis, multoque maturiori iudicio opus est ad eorum intelligentiam, quibus componendi sunt mores, regenda familia, instituenda respublica (4). Quare scripsit Philosophus, *Politica non esse proprium auditorem juvenem* (5). Quod sit exponit Angelicus: *Juvenis non est conveniens auditor Politicæ, et totius moralis scientiæ, quæ sub Politicâ comprehenditur; quia sicut dictum est, nullus potest bene judicare, nisi ea quæ novit. Omnis autem auditor oportet, quod bene judicet de iis, quæ audit, ut scilicet bene dicta recipiat, non autem ea, quæ male dicuntur. Ergo oportet, quod nullus sit auditor conveniens, nisi habeat aliquam notitiam eorum, quæ debet audire. Sed juvenis non habet notitiam eorum, quæ pertinent ad scientiam moralem, quæ maxime cognoscuntur per experientiam. Juvenis autem est inexperus operationum humanæ vitæ propter temporis brevitate. Et tamen rationes moralis scientiæ procedunt ex his, quæ pertinent ad actus humanæ vitæ, et etiam sunt de his. Sicut si dicatur, quod liberalis*

(1) S. Thom., lib. 2.^a *Metaph.*, lect. 5, paulo ante fin.

(2) Vide Barthol. Amici, *Logic.*, tract. 1, quæst. 2, dub. 3.

(3) Cfr. Arist. et S. Thom., lib. 6 *Ethicor.*, lect. 7, *Deinde cum dicit: Quia et hic...*

(4) Conimbrie., *Physicor.*, proem. q. 4, a. 1, 2.^a *conclus.*

(5) 1.^a *Ethicor.*, cap. 3.

minora sibi reservat, et majora aliis tribuit, hoc forte juvenis propter inexperientiam non judicabit verum esse, et idem est in aliis civilibus. Unde manifestum est, quod juvenis non est conveniens auditor Politicæ (1).

Denique ultimus locus doctrinæ reservatur Metaphysicæ, quia res maxime abstrusas, atque a sensibus remotas considerat.

ultima sequitur
Metaphysica,

Præterea divina percipi nequeunt a nobis in hac vita, quin præcesserit cognitio sensibilium, quare scientia physica viam præparat ad Metaphysicam; eaque saltem pars hujus scientiæ, quæ Deum contemplatur, post reliquas omnes partes Philosophiæ discenda est.

Existimo tamen hæc potissimum intelligenda esse de illa Metaphysicæ parte, quæ Deum ac formas separatas respicit. Transcendentalium enim rationum cognitio utilissime post Logicam præmittitur cæteris omnibus scientiis, ut illis notiones communes principiaque, quibus egent, enucleet, quemadmodum jam usus obtinuit statim post Logicam tradendi Ontologiam. Id quod diserte docuisse mihi videtur Aquinas his verbis: *Sed quia ea, quæ consequuntur aliquod commune, prius et seorsum determinanda sunt, ne oporteat ea multoties pertractando omnes partes illius repelere, necessarium fuit, quod præmitteretur unus liber in scientia Naturali, in quo tractaretur de his, quæ consequuntur ens mobile in communi. Sicut omnibus scientiis præmittitur Philosophia prima, in qua determinatur de his, quæ sunt communia enti, in quantum est ens* (2).

quantis
Ontologia utilis
post Logicam
naturali
Philosophiæ
præmittenda
videatur.

Vide de hac propositione fusius atque erudite disputantes Toletum (3), Fonseca (4), Rubium (5), Pererium (6), et Conimbrienses (7).

(1) S. Thom., 1.^a *Ethicor.*, lect. 3, *Secundo ibi: Idcirco Politicæ.*

(2) S. Thom. *Physicor.*, lib. 1, lect. 1, paulo post initium.

(3) *Physicor.*, *Prolegom.* cap. 3.

(4) *Metaph.*, lib. 2, cap. 3, q. 5.

(5) *Physic.*, *Proem.* n. 13.

(6) *De Communibus* etc. lib. 1, cap. 17.

(7) *Physicor.*, *Proem.* q. 5, a. 1, 2, 3.

DISPUTATIO QUINTA

DE METHODO.

Quæ hactenus scripta sunt, sufficere possunt, ut mens satis instructa dicatur in modo exercendi tres operationes, quarum usu scientiæ comparandæ sunt. Unum superest, ut breviter dicamus de ordine procedendi in scientiarum assecutione, qui *Methodus* dicitur. In assecutione namque veritatis interest multum non solum usus rectus facultatum nostrarum in suis operationibus, sed etiam via et ordo tenendus in rebus investigandis, sicut non sufficit ad terminum quemdam pervenire cupienti, ut pedes habeat firmos et habiles aut equum etiam vel rhedam ad iter faciendum, sed insuper requiritur nosse viam planiorem aptioremque.

CAPUT I.

QUID ET QUOTUPLEX

METHODUS.

Definitio
methodi genera-
tionem,
et speciatim
in scientiis.

311. Methodus, μέθοδος, a vocibus græcis μετὰ (*cum*) et ὁδός (*via*), quasi diceret *cum via* vel *modo*, defini potest generatim: *modus procedendi aut aliquid faciendi*; in specie vero relate ad scientias est *ordo vel modus procedendi in veritatis indagine*, vel in scientiarum assecutione. Quare non consistit præcise in recta exercitatione triplicis actus intellectualis, sed in dispositione objecti ac ordine materiæ, circa quam actus illi exercentur.

Variæ possunt esse divisiones methodi, sed illa præcipue ad rem nostram pertinet, qua methodus dispescitur in *analyticam* et *syntheticam*. Methodus analytica generatim procedit per viam resolutionis, progrediturque a magis compositis et posterioribus ad simpliora et priora. Et tribus modis servatur hæc methodus resolutionis: primo cum a compositioribus

Methodus
analytica.

venitur ad simpliciora, ut si incipias a generali cognitione argumentationis, mox devenias ad propositiones ac terminos, quæ sunt partes illius cognoscendæ; secundo a minus universalibus ad magis universalia, ut si ab hominis consideratione, venias ad cognitionem animalis, viventis, corporis, substantiæ; tertio ab effectu ad causam, ut ab eclipsi ad interpositionem lunæ, vel a fine ad medium, per quod finis ille obtinetur. Ratio, cur processus ab effectu ad causam sit analyticus, in effectu causarum intrinsecarum, materialis et formalis, qui est totum compositum, manifestissima est, quia processus ab huiusmodi effectu ad causam perinde est, ac processus totius ad partes. Respectu vero aliarum causarum etiam effectus videtur se habere instar alicujus magis compositi, quia nempe esse causatum et a tali causa procedere una est ex notis seu partibus ideæ effectus (1).

Methodus vero synthetica procedit per viam compositionis, et opposito modo progreditur a simplicioribus et prioribus ad compositiora et posteriora. Tripliciterque teneri potest: primo procedendo a simplicioribus ad magis composita, ut a terminis ad propositiones, ab iisque ad syllogismum; secundo cum a magis ad minus universalia fit gradus, ut si prius de corpore generatim ac deinceps de corporis speciebus agatur; tertio descendendo a causis ad effectus, ut si disputaturus de eclipsi prius exponas interpositionem lunæ; vel a mediis ad finem.

Duplex hæc methodus spectari potest in singulis operationibus mentis. Et primo quidem si concipiatur objectum per abstractionem, ut fit in formatione idearum universalium, processus analyticus erit; syntheticus vero, si mens conflit aliquam ideam factitiam vel complexam. Definitio etiam, quæ ad primam operationem pertinet prout per *ascensum*, ut dicunt, vel per *descensum* obtinetur, analyticæ vel syntheticæ colligitur. Divisio vero si sit Totius actualis, analytica, si Totius potentialis, synthetica est, quia fit per compositionem differentiarum cum ratione generis.

synthetica.

Consideratio
duplicitatis huius
methodi
in tribus mentis
operationibus.

(1) Tongiorgi, *Institution. Logicæ*, n. 357. Cfr. cl. Schiffrini, *Principia philosophicæ*, n. 412, in nota.

Proposito etiam, licet in se compositio quædam mentalis sit, pro vario tamen modo procedendi analytica est vel synthetica. Analytica namque sunt omnes illæ propositiones, in quibus prædicatum exhibet aliquid essenziale, ut si dicas: *homo est animal*, vel *homo est rationalis* etc. Synthetica vero illæ, in quibus prædicatum exprimit aliquid accidentale respectu subjecti, ut hæc propositio: *Petrus est musicus*.

Denique tertia mentis operatio analytica erit, spectato modo procedendi, si ratiocinatio exordiat a consideratione effectuum, ad causam inferendam, vel a proprietatibus ad naturam etc.; synthetica vero si e converso a causis arguimus effectum, vel a natura derivamus proprietates. Est præterea quædam forma arguendi essentialiter analytica, inductio nempe, in qua a partibus totum, ab inferioribus minusque universalibus superiora et universaliora colliguntur; quædam vero synthetica, nempe syllogismus, in quo generatim ex aliquo principio universaliori in præmissis assumpto, aliquid magis particulare concluditur, ex vi scilicet principiorum *Dici de omni et Dici de nullo*.

Unum tamen notare juvat, si sermo sit de integra aliqua scientia, nullam esse, quæ unice via analysis vel synthesis procedat, sed in omnibus adest aliquid de utraque: nihilominus prout frequentior sit usus analysis vel synthesis, appellatur methodus alicujus scientiæ vel libri analytica aut synthetica.

Eodem modo intelligendum est illud, quod dici solet methodum analyticam propriam esse inventionis, syntheticam vero doctrinæ. Methodus analytica est propria inventionis, quia aptior est rebus ac proprietatibus nondum exploratis sine errore cognoscendis. Si enim res ignota est, nescitur ad quod genus pertineat, nec nisi conjectando et cum erroris periculo illud assignare poterimus, donec analysis adhibeatur, et ope comparationis cum aliis rebus similibus aliqua major illius notitia comparetur. Partes item ac prædicata rei essentialia analysi distinguendæ sunt, ut seorsim melius cognoscantur. Accedit, quod cum nos a sensibus cognitiones nostras inchoemus, naturam rerum, saltem corporacearum ac materialium, ex proprietatibus, proprietates autem ex opera-

Nulla scientia unice analysis vel synthesis secatur.

Analytica methodus propria inventionis; synthetica, doctrina.

tionibus, per quas manifestantur, indagemus. Ipsas præterea definitiones ac prima principia inductione colligimus. Quæ omnia methodum analyticam important. At e converso methodus synthetica doctrinæ generatim convenientior est. Cum enim doctrina tradenda est, jam res supponitur cognita, et solum agitur de communicanda aliis ejus veritate. Ad hoc vero multum juvat, ut a simplicioribus ad magis composita, et ab universalioribus ad minus universalia gradus fiat, et primo genus, deinde vero species ac varietates omnes considerentur. Sic nimirum et facilius res intelliguntur, meliusque retinentur, ordinatius proponuntur, et sub uno aspectu tota series doctrinæ exhibetur. Fieri tamen potest ex peculiari rei tractandæ indole, ut analytica methodus convenienter adhibeatur (1).

Alia quoque passim audies nomina diversarum methodorum, *empiricæ*, vel *experimentalis*, *rationalis*, *scholasticæ*, *eclecticæ*, *geometricæ* etc. Experimentalis est illa, quæ docet experientiam et observationem factorum ante omnia consulendam esse; et hæc in scientiis physicis adhibenda est, quippe quæ objectum contemplantur mutationibus sensibilibus obnoxium. Empirica methodus idem valet ac experimentalis, si vocis etymon attendas; sæpe tamen non tam methodum significat, quam systema philosophicum eorum, qui totam scientiam in sola factorum observatione concludunt legumve, quibus illa reguntur, notitia, neglecta causarum, unde facta procedunt, inquisitione; en systema Positivismi paucis adumbratum. Rationalis est illa, quæ rationi primas tribuit in scientiis investigandis. Methodus hæc, si ita ratione utendum esse præcipiat, experientia penitus prætermittitur, quasi omnia a priori colligenda essent, vitiosa est, aptaque solum videtur ad venditanda deliria pro veris inventis scientiæ, prout cernimus in operibus Idealistarum et Pantheistarum transcendentalium. Methodus scholastica experientiam cum ratione felicissimo connubio necit, atque adeo iis dotibus commendatur, quas partim inuimus in historica synopsis

Methodus experimentalis,

rationalis,

scholastica,

(1) Plura dabunt de his P. Jos. Romano, *Elementi di Filosofia*, tom. prim. part. 2., cap. 8; P. Tongiorgi, *Institut. Philos.*, vol. 1, *Log.*, n. 357, seqq., alique recentiores.

Philosophiæ (1) partim modo declarabimus. Hanc nos methodum et ad discendum et ad docendum aptissimam iudicamus, eamque sequi in hisce Institutionibus volumus. Methodus eclectica seu electiva, ut ipsa vox indicat, nisi ad sensum mentemque perniciosissimæ scholæ Eclecticorum intelligatur, apta via ad assequendam veritatem esse potest, si optima quæque hinc inde ex diversis scholis et systematicis, duce ratione recta, sanisque jactis fundamentis, selecta, in unum colligantur. Methodus denique geometrica est illa, qua utitur Geometria.

312. Jam pauca quedam præcepta rectæ methodi proponenda sunt. Quoniam finis addiscentium ac tradentium scientias est veritatem aut assequi, aut aliis proponere:

Primum præceptum sit, ante omnia sectandam esse perspicuitatem, tum in dicendo, tum in exponendis rebus.

Secundum præceptum. Definitiones notionesque ac divisiones rerum, quæ in questionem veniunt, breves, simplices et clarissimæ tradendæ sunt, præmittendumque quiddam lucem affert, et ad meliorem propositæ questionis solutionem conducit.

Tertium præceptum. Exponendæ fidelissime, si quæ sunt, opiniones contrariæ, nihilque dissimulandum de vi et efficacia argumentorum, quibus forte propria sententia urgetur, aut contraria fulcitur.

Quartum præceptum. Omnia probanda et confirmanda, quanto fieri potest rationum pondere ac firmitate. Utendumque in argumentatione forma syllogistica styloque brevi, acri, perspicuo et simplicissimo, vitatis amplificationibus ornataque oratorio, quibus nihil est aptius ad illudendos incautos et ad dissimulandam rationum infirmitatem, immo et falsitatem. Expendendæ quoque sunt et forma argumentationis, et variæ, quibus coalescant, propositiones, ut nihil obscurum non declaretur, nihil dubium aut infirmum, quantum fieri possit in subjecta materia, adjectis novorum argumentorum momentis non roboretur, donec omnia aut ad prima principia veritatesve per se notas resolvantur, aut certe ad propositiones jam in antecessum stabilitas ac demonstra-

(1) Vide in *Introduction.*, num. 53.

tas. Tum denique dissipandæ, si quæ remanent, tenebræ contrariorum argumentorum objectionumve.

Hac in re insigniter eminere Doctores Scholastici, quorum vestigiis in re potissimum theologica et philosophica scientificæ proponenda, omnes quicumque aut laudem aptissime scientias tradendi assequi, aut ad intima rei viscera in discendo, quantum licet humano ingenio, penetrare cupiunt, insistant, necesse est. Ideo forma illa scientificas quæstiones pertractandi, quam in hoc præcepto descripsimus, methodi scholasticæ nomen sortita est, quia eam nobis exemplo doctrinaque sua tradidere Philosophi et Theologi Scholastici, duce S. Thoma (1).

Dixi vestigiis Scholasticorum insistendum esse potissimum in re theologica et philosophica, quia licet præceptum hoc 4.UM quoad substantiam plus minus servandum est in omnibus libris, quorum finis est doctrina, formam tamen dicendi, ut par est, variare oportet pro materiæ tractandæ, finis, personarumque, ad quas liber dirigitur, conditione. Neque etiam cum Scholasticorum opera tamquam exempla methodi, quæ in gravioribus tractatibus scientificæ proponendis servetur, proposui, ea quoque vitia accidentalitæ styli commendata volui, quibus quidam illorum scripta sua partim ex ingenii sui natura, partim ex defectu temporum deturparunt.

Quintum præceptum. Non omnia tractanda sunt methodo, quam dicunt *mathematica* vel *geometrica*. Hæc porro in

(1) Egregiam laudem huic methodo *scholasticæ* a SSmo. Domino Nostro Leone XIII tributam tacitus hic præterire nequeo: *Præclaræ dotes, quæ Theologiam scholasticam hostibus veritatis faciunt tantopere formidolosam, nimirum, ut idem Pontifex (Sixtus V) addit: Apta illa et inter se rerum et causarum coherentia, ille ordo et dispositio tamquam militum in pugnando instructio, illæ dilucidæ definitiones et distinctiones, illa argumentorum firmitas et acutissimæ disputationes, quibus lux a tenebris, verum a falso distinguitur, hereticorum mendacia multis præstigiis et fallaciis involuta, tamquam veste detracta, patefunt et denudantur.* (Bulla *Triumphantis* a Sixto V ann. 1588 edit.), *præclaræ, inquam, et mirabiles istæ dotes unice a recto usu repetendæ sunt ejus Philosophiæ, quam magistri Scholastici, data opera et sapienti consilio, in disputationibus etiam theologis, passim usurpare consueverunt.* Encycl. Litt. *Æterni Patris*, parag. *Quæ verba...*

Laus
Scholasticorum

Quintum
præceptum:
impugnantur illi
qui methodum
geometricam in
omnes scientias
inductam
vellent.

eo consistit, quod initium fiat a definitionibus perspicuis, et a nemine in dubium revocatis; mox axiomata seu propositiones, quæ ab omnibus statim, cognitis terminis, conceduntur, explanantur; tum vero postulata sequantur; ac denique propositiones omnes exactissimo rigore demonstrantur, et adeo apte inter se connectantur, ut earum veritas vel immediate derivetur ex primis illis principiis initio præjectis, vel ex aliis propositionibus prius exinde probatis, ita ut omnia sive theoremata, sive problemata, sive lemmata, sive scholia, sive corollaria ad prima tandem illa principia reducantur. Hæc methodus ideo vocatur mathematica vel geometrica, quia ea utuntur scientiæ mathematicæ et potissimum Geometria. Hanc tenere viam præcedenti sæculo, ut scribit Roselli (1), «plurimi non modo Philosophi (2), sed et Jurisconsulti (3), et Theologi (4), eoque res devenit, ut nihil jam» saperet «eruditus, quod non mathematica methodo» esset «adornatum» (5). Nec tamen id inventum recenti ætati tribuendum est, jam enim diu commemoraverat Aristoteles quosdam, qui *nisi mathematice loquentes non admittunt* (6), qui nempe respuebant quæcumque mathematico modo non tractarentur. Idque docet Angelicus illud fecisse vel *propter consuetudinem*, eos nempe, qui *in mathematicis sunt nutriti, et... consuetudo est similis naturæ*, vel etiam *propter indispositionem*, eos *scilicet*

(1) *Summ. Philos.*, Log. q. 32, art. 2, n. 1252.

(2) «Vide Wolfium *Elem. Math.*, t. 5, comment. de *Stud. Math.*, cap. 2, ubi methodum mathematicam ad omne scientiarum genus extendit.»

(3) «Heinecius id tentavit in *Jure Civili Romano*.»

(4) «Idipsum conatus fuit Huetius in *Demonstratione Evangelicæ*. An vero sit adseutus, modo non laboro. Certe, ut Wolfius ipse animadvertit (loc. cit. paragr. 102), idem Huetius, qui tam fidebat methodo mathematicæ, ut per eam impios homines impugnantem mysteria revelata christianumque dogma ex ratione convincere posse non dubitaret; demum in *Questionibus Ainetanis*, et in suo de *Imbecillitate intellectus humani* opere, si ejus est, viam Scepticismo aperuit.»

(5) «Immo hujus sæculi viris (scribebat Roselli proxime elapsi sæculo) qui eruditionem ostentant, vix aliquid placet, quod non sit ad calculos algebraicos comparatum. Quod tamen Wolfius (loc. cit. paragr. 100, seqq.) et in Cartesio et in Newtono reprehendit.»

(6) *Lib. 2. Metaph.*, cap. ult.

qui sunt fortis imaginationis, non habentes intellectum multum elevatum (1), multum enim ab imaginatione dependunt Mathematicæ, utpote quæ totæ sunt de magnitudinibus et numeris, quæ vim imaginationis non excedunt. Ratio vero, cur non omnia tractanda sint methodo mathematica, non est quia non debeamus omnia, quantum fieri possit, demonstrare, sed quia non omnia cum certitudine atque evidentia cognosci a nobis in hac vita possunt, sicut res Mathematicæ. Ideo Aristoteles sic præcepit: *Acribologia* (id est diligens ac certa ratio) *mathematica non in omnibus est expelenda, sed in non habentibus materiam* (2). Quia quamvis mathematica methodus optima sit, eamque quoad ordinem, perspicuitatem definitionum ac divisionum et exactam omnia, quantum fieri potest, probandi severitatem, scholastica methodus imitatur (3), adhiberi tamen nequit in quavis materia.

Ad rem S. Thomas: *Ostendit* (Aristoteles) *quod ille modus, qui est simpliciter optimus, non debet in omnibus quæri, dicens quod acribologia, id est diligens ac certa ratio, sicut est in mathematicis, non debet requiri in omnibus rebus, de quibus sunt scientiæ; sed debet solum requiri in his, quæ non habent materiam. Ea enim, quæ habent materiam, subjecta sunt motui et variationi; et ideo non potest in eis omnibus omnimoda certitudo haberi. Quæritur enim in eis non quid semper sit, sed quid sit ut in pluribus. Immaterialia vero secundum seipsa sunt certissima, quia sunt immobilia. Sed illa, quæ in sui natura sunt immaterialia, non sunt certa nobis propter defectum intellectus nostri, ut prædictum est. Hujusmodi autem sunt substantiæ separatae. Sed mathematica sunt abstracta a materia (intellige sensibili) et tamen non sunt excedentia intellectum nostrum; et ideo in eis est requirenda certissima ratio. Et quia ista natura est circa materiam, ideo iste modus certissimæ rationis non pertinet ad naturalem Philosophum* (4).

(1) S. Thom. lib. 2, *Metaph.*, lect. 5, paragr. c.

(2) Arist., loc. cit. cap. ultim. in fine.

(3) Quia in re summam laudem meruit S. Thomas, ut ipsemet Genouensis agnovit in *Logica italice conscripta* lib. 5, cap. 3, paragr. 4, apud Roselli Op. et loc. cit. n. 1256, in nota 3.

(4) S. Thom., lib. 2, *Metaph.*, lect. 5, fin.

Non est in omnibus eadem certitudo requirenda.

Hinc ratio præcepti colligitur ex Aristotele (1), cuius sic doctrinam exponit S. Thomas: *Modus manifestandi veritatem in qualibet scientia debet esse conveniens ei, quod subicitur, sicut materia in illa scientia. Quod quidem manifestat ex hoc, quod certitudo non potest inveniri, nec est requirenda similiter in omnibus sermonibus, quibus de aliqua re ratiocinamur. Sicut neque etiam in omnibus conditis, id est his, quæ fiunt per artem, non est similis modus operandi in omnibus; sed unusquisque artifex operatur ex materia secundum modum ei convenientem, aliter quidem ex terra, aliter ex luto, aliter ex ferro (2). Quare ad hominem bene disciplinatum, id est, bene instructum pertinet, pergit S. Doctor cum Aristotele, ut tantum certitudinis quaeratur in unaquaque materia, quantum natura rei patitur. Non enim potest esse tanta certitudo in materia variabili et contingenti, sicut in materia necessaria, semper eodem modo se habente. Et ideo auditor bene disciplinatus non debet maiorem certitudinem requirere, nec minori esse contentus, quam sit conveniens rei, de qua agitur. Propter quod enim peccatum esse videtur, si aliquis acceptet aliquem mathematicum persuasionibus rhetoricis utentem, et si expetatur a Rhetorico demonstrationes certas, quales debet proferre Mathematicus. Utrumque enim contingit ex hoc, quod non consideratur modus materiae conveniens; nam Mathematica est circa materiam, in qua invenitur omnimoda certitudo, Rhetorica autem negotiatur circa materiam civilem, in qua multiplex variatio accidit (3).*

Cæterum mathematica methodo posse gravissimos errores in scientias invehi, monstravit exemplo suo impius ille veterator batavus Spinoza, qui Ethicam geometrica methodo conscripsit, et ex definitionibus propositionibusque æquivocis et falsis, ac putidissimis sophismatis, opus concinnavit ad turpissimum propugnandum Pantheismum (4).

Quid dicendum de Eclecticismo et Syncretismo.

313. Reliquum est, ut pauca quædam delibemus de *Eclectismo*, et *Syncretismo*, seu de methodo eclectica et syncretica. In primis in eo «syncretismus ab eclectismo differt,

- (1) Lib. 1.º, *Ethicor.*, cap. 3.
- (2) S. Thom., lib. 1.º *Ethicor.*, lect. 3, initio.
- (3) S. Thom., lib. 1.º *Ethicor.*, lect. 3, paragr. b.
- (4) Cfr. Roselli, loc. cit.

Confutatur

inquit Cajetanus Sanseverino, quod alia ex aliis Philosophis dogmata sine ullo ordine certoque principio corradit et componit» (1). Jam per se patet syncreticam methodum, hoc pacto intellectam, intrinseco vitio laborare. De methodo autem eclectica potest esse major dubitatio. Quis enim jure reprehendat studium optima quæque seligendi, et apte in unum corpus conflandi? Commune tamen vitium fuit scholarum, quæ vocatæ sunt eclecticæ, defectus criterii certi ac securi, quo in delectu contrariarum doctrinarum faciendo ducerentur. Hinc eo se modo fere gesserunt, quo solent se gerere illi mediatores, qui in quacumque contentione jubent utramque partem dissidentem non nihil de sua sententia remittere, ad ineundam videlicet concordiam. Quo quid absurdius excogitari possit? Sæpissime namque fit, ut altera tantum pars veritatem ac justitiam sectetur, altera penitus erret: altera doctrinam evidenter veram tueatur, altera de errore manifeste convincatur. Atqui verum cum errore in concordiam revocare nefas est. Itaque absurdum est et scepticum opus, velle hinc inde varia doctrinarum oppositarum capita in unum corpus colligere; nec fieri potest, quemadmodum scite observat Cajetanus Sanseverino, quin Eclecticismus hujusmodi omni norma criterioque destitutus in syncretismum evadat, inconditamque farraginem invicem repugnantium sententiarum exhibeat. Idque multo evidentius apparet in Cousiniano eclecticismo. Victor enim Cousin, quemadmodum initio diximus, abnorme illud ac vere peregrinum statuit principium, errorem *purum* cadere in mentem humanam non posse, erroremque non esse nisi veritatem incompletam, quare nullum systema philosophicum dari, quod falsum sit penitus, sicut nullum quoque datur, quod plenam veritatem possideat, cum veritas dispersa sit, ac inter omnes Philosophorum scholas per partes distributa. Quo jacto principio,

(1) *Elementa Philosophiæ christianæ Log. Pars tertia* num. 33, in nota. «Origo vocis est. pergit idem Auctor, a verbo *συγχρητίζω*, quod a *σύν* (cum) et *Κρήτη* (Crete) componitur, quia Cretenses, teste Plutarcho (*de Frat. amore*, Opp. tom. II, pag. 490 ed. Xiland) crebris seditionibus bellicisque civilibus exagitati, extrinsecus adversantibus hostibus, pacem et societatem coiverunt. Is enim erat, quem ipsi appellabant Syncretismum.»